

PROGRAMACIÓN DIDÁCTICA LOMLOE

Centro educativo

Código	Centro	Concello	Ano académico
36020246	IES Illa de Ons	Bueu	2023/2024

Área/materia/ámbito

Ensinanza	Nome da área/materia/ámbito	Curso	Sesións semanais	Sesións anuais
Educación secundaria obligatoria	Xeografía e historia	3º ESO	3	105

Réxime

Réxime xeral-ordinario

Contido	Páxina
1. Introducción	3
2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias	3
3.1. Relación de unidades didácticas	5
3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas	6
4.1. Concrecións metodolóxicas	14
4.2. Materiais e recursos didácticos	15
5.1. Procedemento para a avaliación inicial	17
5.2. Criterios de cualificación e recuperación	17
5.3. Procedemento de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes	20
6. Medidas de atención á diversidade	20
7.1. Concreción dos elementos transversais	21
7.2. Actividades complementarias	21
8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a practica docente cos seus indicadores de logro	22
8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora	24
9. Outros apartados	24

1. Introducción

A materia de Xeografía e Historia contribúe á percepción e a análise dunha realidade cada vez máis diversa e cambiante. A comprensión do devir a través do tempo e do espazo e a análise do cambio como froito da acción humana implica concibir a aprendizaxe do alumnado como unha invitación ao coñecemento de si mesmo/a e do mundo que o/a rodea.

Vivir en sociedade, interactuar na contorna e comprender como son as relacións que establecemos e as normas de funcionamento que as rexen resultan esenciais para que o alumnado poida asumir os seus dereitos e responsabilidades e exercitar a cidadanía cara un comportamento cívico.

Nesta liña, os contidos de terceiro van na dirección de comprender o territorio como o espazo humanizado, tanto desde unha perspectiva económica como física e ambiental. Entender as dinámicas internas e externas da poboación e as súas derivadas como a diversidade da poboación, a interculturalidade, as minorías e a igualdade de xénero tamén van ser obxecto de estudo neste curso. Así mesmo, valorar que todos estes asuntos van sentir os efectos do fenómeno da globalización é outro dos eixes principais a tratar.

Desde o punto de vista histórico os contidos deste curso tratan o século XVIII, unha etapa de cambios ideolóxicos, sociais e económicos de grande repercusión que asentan as bases da organización política e económica do mundo contemporáneo ata os nosos días. A crise do Antigo Réxime e a Ilustración entenderanse como o marco de ruptura das estruturas do pasado (servidume) para conformar novas formas de pensamento ideolóxico e político nun novo contexto de liberalismo e de democracia, é dicir, de recoñecemento da cidadanía. A globalización, o capitalismo, as formas de traballo e a economía liberal serán cuestións que se comprendan cando se aborde a Revolución Industrial; e, igual que a sociedade, a economía e a política se transforman, a arte deste época tamén responderá a ditas mutacións adaptándose a novos gustos e demandas.

Ditos contidos están estruturados en tres bloques que son "Retos do mundo actual" no que se fai fincapé nos desafíos e problemas do presente e da contorna local e global coa perspectiva de coñecer cales son os retos do futuro ao que se enfronta a sociedade en xeral e a española e galega en particular.

O segundo bloque "Sociedades e territorio" integra contidos que contribúen a explicar a evolución das sociedades ao longo do tempo e do espazo para comprender o devir actual e as consecuencias futuras. En definitiva, interpretar o presente desde a perspectiva do pasado como legado histórico.

O terceiro bloque de grande transversalidade é "Compromiso cívico local e global" no que se acentúan o sentido da responsabilidade e os valores democráticos dos/das alumnos/as deste nivel.

En definitiva, alumnado de terceiro comprenderá a través desta materia o presente como un proceso inacabado sobre o que é posible actuar desde unha perspectiva científica e cívica para modelar o futuro.

2. Obxectivos e súa contribución ao desenvolvemento das competencias

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX1 - Buscar, seleccionar, tratar e organizar información sobre temas relevantes do presente e do pasado, usando criticamente fontes históricas e xeográficas, para adquirir coñecementos, elaborar e expresar contidos en varios formatos.	2-3	3	4	1-2-4-5	1	1	3	4
OBX2 - Indagar, argumentar e elaborar produtos propios sobre problemas xeográficos, históricos e sociais que resulten relevantes na actualidade, desde o local ao global, para desenvolver un pensamento crítico, respectuoso coas diferenzas, que contribúa á construción da propia identidade e a enriquecer o acervo común.	1-2	3	2	1-2	4	1-3	1-3	3

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX3 - Coñecer os principais desafíos aos que se enfrontaron distintas sociedades ao longo do tempo, identificando as causas e consecuencias dos cambios producidos e os problemas aos que se enfrontan na actualidade, mediante o desenvolvemento de proxectos de investigación e o uso de fontes fiables, para realizar propostas que contribúan ao desenvolvemento sustentable.	2-3		3-4-5	1-5	3	3-4	1	1-4
OBX4 - Identificar e analizar os elementos da paisaxe e a súa articulación en sistemas complexos naturais, rurais e urbanos, así como a súa evolución no tempo, interpretando as causas das transformacións e valorando o grao de equilibrio existente nos distintos ecosistemas, para promover a súa conservación, mellora e uso sustentable.	1-3	2	1	1-2	2	1-2-3-4	1	1-4
OBX5 - Analizar de forma crítica formulacións históricas e xeográficas explicando a construción dos sistemas democráticos e os principios constitucionais que rexen a vida en comunidade, así como asumindo os deberes e dereitos propios do noso marco de convivencia, para promover a participación cidadá e a cohesión social.	1-5	3	2	1-3-5	1-3	1-2	3	1
OBX6 - Comprender os procesos xeográficos, históricos e culturais que conformaron a realidade multicultural na que vivimos, coñecendo e difundindo a historia e a cultura das minorías étnicas presentes no noso país, e valorando a achega dos movementos en defensa da igualdade e a inclusión, para reducir estereotipos, evitar calquera tipo de discriminación e violencia, e recoñecer a riqueza da diversidade.	1-5	3	1-3	1-3	3	1-2-3	1-3	1
OBX7 - Identificar os fundamentos que sosteñen as diversas identidades propias e as alleas, a través do coñecemento e posta en valor do patrimonio material e inmaterial que compartimos para conservalo e respectar os sentimentos de pertenza, así como para favorecer procesos que contribúan á cohesión e solidariedade territorial no tocante aos valores do europeísmo e da Declaración Universal dos Dereitos Humanos.	2-5	3	2-4	1-2	1-3	1-2-3		1-2-3
OBX8 - Tomar conciencia do papel dos ciclos demográficos, o ciclo vital, as formas de vida e as relacións interxeracionais e de dependencia na sociedade actual e a súa evolución ao longo do tempo, analizándoas de forma crítica, para promover alternativas saudables, sustentables, enriquecedoras e respectuosas coa dignidade humana e o compromiso coa sociedade e a contorna.	2		1-4-5	4	2-5	1-2-3	1	1

Obxectivos	CCL	CP	STEM	CD	CPSAA	CC	CE	CCEC
OBX9 - Coñecer e valorar a importancia da seguridade integral cidadá na cultura de convivencia nacional e internacional, recoñecendo a contribución do Estado, as súas institucións e outras entidades sociais á cidadanía global, á paz, á cooperación internacional e ao desenvolvemento sustentable, para promover a consecución dun mundo máis seguro, solidario, sustentable e xusto.	2-5		2	1-3	1	1-2-3-4	1	1

Descrición:

3.1. Relación de unidades didácticas

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
1	Retos do mundo actual: os desafíos dun mundo globalizado.	Trata do fenómeno da globalización os seus aspectos positivos e negativos e as súas derivadas dos desprazamentos da poboación no mundo actual, a multiculturalidade e posibles conflitos ideolóxicos e étnico culturais. Dentro dos aspectos económicos da globalización analízanse os axentes económicos e os factores de produción, así como os sectores produtivos: o sector primario, secundario e terciario e a tendencia á economía global cara á terciarización, así como o deber do respecto polo Desenvolvemento Sostible. No apartado político, trata de estudar os réximes políticos e a organización dos estados e, en concreto, o Español e indicar a importancia das Institucións para velar pola paz e seguridade. Asemade, Trata de explicar o funcionamento do mercado dentro da UE e o papel económico de España dentro da UE, onde tamén se aborda a Eurorrexión Galicia-Norte de Portugal.	25	34	X		
2	Emerxencia climática e sustentabilidade.	Procura analizar os conceptos espaciais, localización, escala, proximidade espacial e facer un estudo do global ao local na escala rural e urbana e a súa evolución e retos do futuro en relación co Desenvolvemento Sostible. Abórdanse os problemas medioambientais da Terra. A emerxencia climática e a	35	36		X	

UD	Título	Descrición	% Peso materia	Nº sesións	1º trim.	2º trim.	3º trim.
2	Emerxencia climática e sustentabilidade.	conciencia ecosocial. En relación coa unidade didáctica 1, analízanse os Sistemas económicos e a distribución desigual dos recursos e do traballo nun mundo globalizado.	35	36		X	
3	Da crise do Antigo Réxime á Industrialización.	Trata do Antigo Réxime, a Ilustración e o despotismo ilustrado, así como os síntomas e propostas de cambio. É importante destacar a figura de mulleres que na época propuñan cambios no seu rol. En canto á crise do Antigo Réxime en España e Galicia ata 1814, abórdanse os primeiros monarcas Borbóns en España, o reformismo ilustrado de Carlos III e a guerra e revolución liberal en España, destacando a importancia da Constitución de 1812 e a Restauración borbónica. Así mesmo coa revolución industrial estúdase a revolución derivada do capitalismo e a nova organización social de clases. Asemade, trata de coñecer os movementos artísticos deste período e a súa relación coa arte clásica, analizando as características xerais das manifestacións artísticas na época da Ilustración, Rococó, Neoclasicismo e Romanticismo. Faise fincapé na figura independente de Goya, abordando as pinturas de temática histórica relevantes.	40	35			X

3.2. Distribución currículo nas unidades didácticas

UD	Título da UD	Duración
1	Retos do mundo actual: os desafíos dun mundo globalizado.	34

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.1 - Elaborar contidos propios en distintos formatos, mediante aplicacións e estratexias de recollida e representación de datos máis complexas, usando e contrastando criticamente fontes fiables, tanto analóxicas como dixitais, do presente e da historia contemporánea, identificando a desinformación e a manipulación.	É capaz de contextualizar o marco teórico da economía global mediante a selección correcta de información veraz sobre os seus compoñentes esenciais, os factores de produción ou os sectores produtivos. É quen de representar e interpretar datos estatísticos sobre a economía (mapas, gráficas, textos).	TI	100

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.4 - Identificar os elementos da contorna e comprender o seu funcionamento como un sistema complexo por medio da análise multicausal das súas relacións naturais e humanas, presentes e pasadas, valorando o grao de conservación e de equilibrio dinámico.	Identifica os trazos económicos da súa contorna e demostra que sabe definir e que comprende os conceptos chave relacionados coa actividade económica e a globalización. É quen de identificar causas e consecuencias da globalización a distintas escalas, do local ao global.		
CA1.5 - Rexeitar actitudes discriminatorias e recoñecer a riqueza da diversidade, a partir da análise da relación entre os aspectos xeográficos, históricos, ecosociais e culturais que conformaron a sociedade globalizada e multicultural actual, e o coñecemento da chegada dos movementos en defensa dos dereitos das minorías e en favor da inclusión e a igualdade real, especialmente das mulleres e doutros colectivos discriminados.	Identifica trazos económicos, sociais e culturais da globalización e é capaz de relacionara a orixe e motivación das relacións internacionais coa mobilidade da poboación, a multiculturalidade, a defensa dos dereitos das mulleres e doutros colectivos discriminados.		
CA1.6 - Recoñecer os trazos que van conformando a identidade propia e a dos demais, a riqueza das identidades múltiples en relación con distintas escalas espaciais, a través da investigación e a análise dos seus fundamentos xeográficos, históricos, artísticos, ideolóxicos e lingüísticos, e o recoñecemento das súas expresións culturais.	É quen de identificar os tipos de Estados, a organización territorial do Estado, así como que tipos de réximes existen. Enumera as diferenzas entre monarquía e república e é quen de explicar como se organiza o Estado español.		
CA2.1 - Analizar procesos de cambio histórico e comparar casos da Historia e a Xeografía a través do uso de fontes de información diversas, tendo en conta as transformacións de curta e longa duración (conxuntura e estrutura), as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.	Elabora un texto a partir da análise fontes diversas, demostrando saber e comprender o que é a globalización, as causas, as consecuencias e os aspectos negativos e positivos da mesma.		
CA2.2 - Utilizar secuencias cronolóxicas complexas nas que identificar, comparar e relacionar feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade, duración, causalidade), utilizando termos e conceptos específicos do ámbito da Historia e da Xeografía.	Identifica e relaciona os principais feitos e procesos relacionados coa Globalización e a organización política dos Estados. Emprega con corrección termos e conceptos clave do ámbito da Xeografía relacionados coa Globalización e a organización política dos Estados.		
CA2.6 - Coñecer, valorar e exercitar responsabilidades, dereitos e deberes e actuar en favor do seu desenvolvemento e a defensa dos valores constitucionais e democráticos.	Demostra saber e comprender cales son os trazos fundamentais dun sistema democrático e recoñece os trazos da súa antítese ditatorial. Sabe definir ideas clave relacionadas coa organización política dos Estados: Estado, goberno, nación, soberanía, cidadá/n...		
CA3.1 - Establecer conexións e relacións entre os coñecementos e informacións adquiridos, elaborando sínteses interpretativas e explicativas, mediante informes, estudos ou dosieres informativos, que reflectan un dominio e consolidación dos contidos tratados.	Elabora sínteses interpretativas e explicativas nas que demostra que é quen de relacionar e conectar os coñecementos adquiridos sobre a globalización, así como da organización política dos Estados.		
CA3.3 - Entender e afrontar, desde un enfoque ecosocial, problemas e desafíos pasados, actuais ou futuros das sociedades contemporáneas tendo en conta as súas relacións de interdependencia e ecodependencia.	Demostra saber e comprender como evolucionaron os sistemas económicos, e identifica algúns dos retos futuros.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.4 - Recoñecer movementos e causas que xeren unha conciencia solidaria, promovan a cohesión social e traballen para a eliminación da desigualdade, especialmente a motivada por cuestión de xénero, e para o pleno desenvolvemento da cidadanía, mediante a mobilización de coñecementos e estratexias de participación, traballo en equipo, mediación e resolución pacífica de conflitos.	Identifica a pegada de xénero en relación cos sectores produtivos ou sistemas económicos e analiza novas formas de violencia contra as mulleres dentro da sociedade da información e o mundo global.		
CA3.7 - Adoptar un papel activo e comprometido coa contorna, de acordo con aptitudes, aspiracións, intereses e valores propios, a partir da análise crítica da realidade económica, da distribución e xestión do traballo, e a adopción de hábitos responsables, saudables, sustentables e respectuosos coa dignidade humana e a doutros seres vivos, así como da reflexión ética ante os usos da tecnoloxía e a xestión do tempo libre.	Explica a incidencia da globalización na economía mundial, facendo observacións sobre aspectos como as formas de distribución e xestión do traballo ou os usos da tecnoloxía.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Globalización. Os movementos migratorios e interculturalidade no ámbito mundial. Conflitos ideolóxicos e etnoculturais. - Sociedade da información. Procura, tratamento da información, uso de datos en contornas dixitais e avaliación e contraste da fiabilidade das fontes. O problema da desinformación. Uso específico do léxico relativo aos ámbitos histórico, artístico e xeográfico. - Cultura mediática. Técnicas e métodos das Ciencias Sociais: análise de textos, interpretación e elaboración de mapas, esquemas e sínteses, representación de gráficos e interpretación de imaxes a través de medios dixitais accesibles. Tecnoloxías da información xeográfica. - O global e o local. A investigación en Ciencias Sociais. O estudo multicausal e a análise comparada do espazo natural, rural e urbano. A súa evolución en España e Galicia e os retos de futuro. - Análise e interpretación de conceptos espaciais: localización, escala, conexión e proximidade espacial. - Estructuras económicas no mundo actual: unha economía globalizada. Os sectores produtivos na Unión Europea, España e Galicia, a súa transformación e evolución. A Unión Europea como exemplo do funcionamento dos mercados. A eurorrexión Galicia-Norte de Portugal. - Igualdade de xénero e formas de violencia contra as mulleres. Actitudes e comportamentos sexistas - Diversidade social, etnocultural e de xénero. Migracións, multiculturalidade e mestizaxe en sociedades abertas. Historia e recoñecemento do pobo xitano e outras minorías étnicas do noso país. España, país de migrantes. Novas formas de identificación cultural. - Métodos de investigación no ámbito da Xeografía e da Historia. Metodoloxías do pensamento histórico e do pensamento xeográfico. - Organización política das sociedades. Ordenamento normativo autonómico, constitucional e supranacional como garante do desenvolvemento de dereitos e liberdades para o exercicio da cidadanía. Cidadanía europea e cosmopolita. - Emprego e traballo na sociedade da información, aprendizaxe permanente e ao longo de toda a vida. - A transformación humana do territorio e a distribución desigual dos recursos e do traballo. Evolución dos sistemas económicos, dos ciclos demográficos, dos modos de vida e dos modelos de organización social. A loita polos dereitos laborais e sociais: o estado do benestar.

UD	Título da UD	Duración
2	Emerxencia climática e sustentabilidade.	36

Craterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.2 - Xerar produtos orixinais e creativos mediante a reelaboración de coñecementos previos a través de ferramentas de investigación que permitan explicar problemas presentes e pasados da humanidade a distintas escalas temporais e espaciais, do local ao global, utilizando conceptos, situacións e datos relevantes.	Realiza un produto orixinal como resultado dunha investigación sobre os ODS, no cal explica algún problema presente da humanidade relacionado co medio ambiente e/ou os tipos de espazos, citando algunha evidencia a distintas escalas, utilizando conceptos, situacións e datos relevantes.	TI	100
CA1.3 - Coñecer os Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable, realizando propostas que contribúan ao seu logro, aplicando métodos e proxectos de investigación, incidindo no uso de mapas e outras representacións gráficas, así como de medios accesibles de interpretación de imaxes.	Identifica, analiza e interpreta correctamente diferentes fontes textuais e gráficas (noticias, mapas e gráficos) sobre os Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable. Define algún dos ODS e fai propostas a problemas e retos do futuro empregando algunha representación gráfica.		
CA1.4 - Identificar os elementos da contorna e comprender o seu funcionamento como un sistema complexo por medio da análise multicausal das súas relacións naturais e humanas, presentes e pasadas, valorando o grao de conservación e de equilibrio dinámico.	Identifica correctamente varias características da contorna natural e é quen de relacionalas con diferentes causas sobre o aproveitamento que fai o ser humano do medio, incluídos os problemas do despoboamento rural e o crecemento das cidades e a súa relación co medio ambiente.		
CA2.1 - Analizar procesos de cambio histórico e comparar casos da Historia e a Xeografía a través do uso de fontes de información diversas, tendo en conta as transformacións de curta e longa duración (conxuntura e estrutura), as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.	Elabora un texto a partir da análise fontes diversas, demostrando saber e comprender o que é o Desenvolvemento sostible, as causas, as consecuencias e os retos futuros.		
CA2.2 - Utilizar secuencias cronolóxicas complexas nas que identificar, comparar e relacionar feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade, duración, causalidade), utilizando termos e conceptos específicos do ámbito da Historia e da Xeografía.	Identifica e relaciona os principais feitos e procesos relacionados co proceso de urbanización e o Desenvolvemento Sostible. Emprega con corrección termos e conceptos clave do ámbito da Xeografía relacionados co proceso de urbanización e o Desenrolo Sostible.		
CA2.5 - Idear e adoptar, cando sexa posible, comportamentos e accións que contribúan á conservación e mellora da contorna natural, rural e urbana, a través do respecto a todos os seres vivos, mostrando comportamentos orientados ao logro dun desenvolvemento sustentable das devanditas contornas, e defendendo o acceso universal, xusto e equitativo aos recursos que nos ofrece o planeta.	Nomea diversas maneiras de conservar o medio natural, rural e urbano e analiza accións que se promoven desde diferentes ámbitos para o logro dun desenvolvemento sustentable. Argumenta sobre a necesidade dun aproveitamento do medio respectuoso recoñecendo que ODS hai que cumprir.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.1 - Establecer conexións e relacións entre os coñecementos e informacións adquiridos, elaborando sínteses interpretativas e explicativas, mediante informes, estudos ou dosieres informativos, que reflectan un dominio e consolidación dos contidos tratados.	Elabora sínteses interpretativas e explicativas nas que demostra que é quen de relacionar e conectar os coñecementos adquiridos sobre o Desenvolvemento Sostible, a distribución desigual dos recursos e do traballo dos diferentes sistemas económicos no mundo.		
CA3.2 - Realizar propostas que contribúan ao logro dos Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable, aplicando métodos e proxectos de investigación, incidindo no uso de mapas e outras representacións gráficas, así como de medios accesibles de interpretación de imaxes.	Realiza correctamente a lectura de gráficas, mapas e imaxes sobre as actividades económicas e a súa incidencia no medio, sendo quen de determinar cal dos ODS se deben cumprir ao respecto.		
CA3.4 - Recoñecer movementos e causas que xeren unha conciencia solidaria, promovan a cohesión social e traballen para a eliminación da desigualdade, especialmente a motivada por cuestión de xénero, e para o pleno desenvolvemento da cidadanía, mediante a mobilización de coñecementos e estratexias de participación, traballo en equipo, mediación e resolución pacífica de conflitos.	Identifica a pegada de xénero en relación co proceso de urbanización e o Desenrolo Sostible, sendo quen de argumentar a importancia do sentido cívico e recoñecemento da muller en accións relacionadas con ambos fenómenos.		
CA3.6 - Contribuír ao benestar individual e colectivo a través do deseño, exposición e posta en práctica de iniciativas orientadas a promover un compromiso activo cos valores comúns, a mellora da contorna e o servizo á comunidade.	É quen de determinar propostas para contribuír a mellorar o medio ambiente, revisando ou deseñando solucións que se poden tomar a diferentes escalas.		
CA3.7 - Adoptar un papel activo e comprometido coa contorna, de acordo con aptitudes, aspiracións, intereses e valores propios, a partir da análise crítica da realidade económica, da distribución e xestión do traballo, e a adopción de hábitos responsables, saudables, sustentables e respectuosos coa dignidade humana e a doutros seres vivos, así como da reflexión ética ante os usos da tecnoloxía e a xestión do tempo libre.	Explica o influxo da economía globalizada na súa contorna, facendo observacións sobre como se distribúe a riqueza económica e o traballo e achega algunha solución ao desigual reparto.		
CA3.8 - Contribuír á consecución dun mundo máis seguro, xusto, solidario e sustentable, a través da análise dos principais conflitos do presente e o recoñecemento das institucións do Estado, e das asociacións civís que garanten a seguridade integral e a convivencia social, así como dos compromisos internacionais do noso país en favor da paz, a seguridade, a cooperación, a sustentabilidade, os valores democráticos e os Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable.	É quen de analizar algúns conflitos internacionais a partir da lectura de fontes gráficas diversas e identifica aspectos relevantes sobre o desenrolo. Define e identifica diversas causas do subdesenrolo, así como os novos retos da pobreza e é quen de relacionalo coa economía global.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
- Obxectivos de Desenvolvemento Sustentable. Emerxencia climática e sustentabilidade. Relación entre factores naturais e antrópicos. Modificacións, efectos e ameazas na Terra e a contorna próxima de España e Galicia. Os avances tecnolóxicos e a conciencia ecosocial.

Contidos

- Sociedade da información. Procura, tratamento da información, uso de datos en contornas dixitais e avaliación e contraste da fiabilidade das fontes. O problema da desinformación. Uso específico do léxico relativo aos ámbitos histórico, artístico e xeográfico.
- Cultura mediática. Técnicas e métodos das Ciencias Sociais: análise de textos, interpretación e elaboración de mapas, esquemas e sínteses, representación de gráficos e interpretación de imaxes a través de medios dixitais accesibles. Tecnoloxías da información xeográfica.
- Análise e interpretación de conceptos espaciais: localización, escala, conexión e proximidade espacial.
- Dilemas e incertezas ante o crecemento, a empregabilidade e a sustentabilidade.
- Igualdade de xénero e formas de violencia contra as mulleres. Actitudes e comportamentos sexistas
- Diversidade social, etnocultural e de xénero. Migracións, multiculturalidade e mestizaxe en sociedades abertas. Historia e recoñecemento do pobo xitano e outras minorías étnicas do noso país. España, país de migrantes. Novas formas de identificación cultural.
- Métodos de investigación no ámbito da Xeografía e da Historia. Metodoloxías do pensamento histórico e do pensamento xeográfico.
- A transformación humana do territorio e a distribución desigual dos recursos e do traballo. Evolución dos sistemas económicos.
- Os ciclos e réximes demográficos. O reto demográfico en España e Galicia: Envellecemento e políticas demográficas. Cambios dos modos de vida e dos modelos de organización social.
- Interpretación do territorio e da paisaxe. Do éxodo rural á concentración urbana. O problema do despoboamento rural no ámbito estatal e autonómico. Ordenación do territorio e transformación do espazo. A importancia do espazo público. A pegada humana e a protección do medio natural.
- Diversidade social e multiculturalidade. Integración e cohesión social. Medidas e accións en favor da igualdade e da plena inclusión.
- Implicación na defensa e protección do medio ambiente. Acción e posición ante a emerxencia climática.
- Emprego e traballo na sociedade da información, aprendizaxe permanente e ao longo de toda a vida.
- A transformación humana do territorio e a distribución desigual dos recursos e do traballo. Evolución dos sistemas económicos, dos ciclos demográficos, dos modos de vida e dos modelos de organización social. A loita polos dereitos laborais e sociais: o estado do benestar.

UD	Título da UD	Duración
3	Da crise do Antigo Réxime á Industrialización.	35

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA1.2 - Xerar produtos orixinais e creativos mediante a reelaboración de coñecementos previos a través de ferramentas de investigación que permitan explicar problemas presentes e pasados da humanidade a distintas escalas temporais e espaciais, do local ao global, utilizando conceptos, situacións e datos relevantes.	Realiza un produto orixinal como resultado dunha investigación sobre a Ilustración, no cal explica algún problema presente da humanidade relacionado cos cambios producidos neste período.	TI	100

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA2.1 - Analizar procesos de cambio histórico e comparar casos da Historia e a Xeografía a través do uso de fontes de información diversas, tendo en conta as transformacións de curta e longa duración (conxuntura e estrutura), as continuidades e permanencias en diferentes períodos e lugares.	Define Antigo Réxime e explica a crise e deterioro deste sistema e os seus trazos. Explica a industrialización, fases e trazos. Identifica algúns trazos básicos da Ilustración española, explica algunhas reformas político- administrativas do século XVIII e a Guerra de Independencia.		
CA2.2 - Utilizar secuencias cronolóxicas complexas nas que identificar, comparar e relacionar feitos e procesos en diferentes períodos e lugares históricos (simultaneidade, duración, causalidade), utilizando termos e conceptos específicos do ámbito da Historia e da Xeografía.	Identifica e relaciona os principais feitos e procesos do Antigo Réxime, Ilustración e Revolución Industrial. Emprega con corrección termos e conceptos históricos relacionados co A.R., a Ilustración, a industrialización e o movemento obreiro. Identifica feitos históricos do séc.XVIII en España.		
CA2.3 - Transferir adecuadamente a información e o coñecemento por medio de narracións, pósteres, presentacións, exposicións orais, medios audiovisuais e outros produtos.	Expón con corrección información sobre o papel das mulleres nos procesos de cambio deste período histórico.		
CA2.4 - Identificar os principais feitos históricos nos diferentes contextos e valorar os cambios que propiciaron nos aspectos ideolóxicos, sociais, políticos e económicos conformando as bases do mundo contemporáneo e actual; así mesmo, xustificar que feitos do pasado teñen unha incidencia no presente establecendo relacións de causalidade e consecuencialidade que todo acontecemento histórico vai provocar no futuro.	Extrae conclusións sobre cambios que propiciaron nos aspectos ideolóxicos, sociais, políticos, culturais e económicos os feitos históricos sobre o A.R., a Ilustración e a Industrialización, sendo quen de establecer relacións de causalidade e consecuencialidade co mundo contemporáneo e actual.		
CA2.6 - Coñecer, valorar e exercitar responsabilidades, dereitos e deberes e actuar en favor do seu desenvolvemento e a defensa dos valores constitucionais e democráticos.	Comprende o legado na actualidade das correntes ilustradas, das manifestacións artísticas deste período e do movemento obreiro.		
CA2.7 - Recoñecer movementos e causas que xeren unha conciencia solidaria, promovan a cohesión social, e traballen para a eliminación da desigualdade, especialmente a motivada por cuestión de xénero, e para o pleno desenvolvemento da cidadanía, mediante a mobilización de coñecementos e estratexias de participación, traballo en equipo, mediación e resolución pacífica de conflitos.	Identifica a pegada de xénero en relación coa crise do Antigo Réxime, a Ilustración e o proceso de Industrialización.		
CA2.8 - Recoñecer os trazos que van conformando a identidade propia e a dos demais, a riqueza das identidades múltiples en relación con distintas escalas espaciais, a través da investigación e a análise dos seus fundamentos xeográficos, históricos, artísticos, ideolóxicos e lingüísticos, e o recoñecemento das súas expresións culturais.	É quen de identificar os distintos réximes políticos e formas de goberno estudados neste período, relaciónándoos cos cambios nos dereitos dos cidadáns e cidadás.		
CA3.1 - Establecer conexións e relacións entre os coñecementos e informacións adquiridos, elaborando sínteses interpretativas e explicativas, mediante informes, estudos ou dosieres informativos, que reflectan un dominio e consolidación dos contidos tratados.	Elabora sínteses interpretativas e explicativas nas que demostra que é quen de relacionar e conectar os coñecementos adquiridos sobre o Antigo Réxime, a Ilustración, a Industrialización e o movemento obreiro.		

Criterios de avaliación	Mínimos de consecución	IA	%
CA3.5 - Rexeitar actitudes discriminatorias e recoñecer a riqueza da diversidade, a partir da análise da relación entre os aspectos xeográficos, históricos, ecosociais e culturais que conformaron a sociedade globalizada e multicultural actual, e o coñecemento da achega dos movementos en defensa dos dereitos das minorías e en favor da inclusión e a igualdade real, especialmente das mulleres e doutros colectivos discriminados.	Identifica trazos económicos, sociais e culturais do Antigo Réxime, a Ilustración e a Industrialización e é capaz de relacionalos coa defensa dos dereitos das mulleres e doutros colectivos discriminados.		
CA3.7 - Adoptar un papel activo e comprometido coa contorna, de acordo con aptitudes, aspiracións, intereses e valores propios, a partir da análise crítica da realidade económica, da distribución e xestión do traballo, e a adopción de hábitos responsables, saudables, sustentables e respectuosos coa dignidade humana e a doutros seres vivos, así como da reflexión ética ante os usos da tecnoloxía e a xestión do tempo libre.	Demostra que comprende a orixe e evolución do movemento obreiro e é quen de establecer unha reflexión ética sobre o papel da tecnoloxía no eido laboral, así como dos dereitos dos traballadores e traballadoras dende os inicios do proceso de industrialización.		

Lenda: IA: Instrumento de Avaliación, %: Peso orientativo; PE: Proba escrita, TI: Táboa de indicadores

Contidos
<ul style="list-style-type: none"> - Igualdade de xénero e formas de violencia contra as mulleres. Actitudes e comportamentos sexistas - Métodos de investigación no ámbito da Xeografía e da Historia. Metodoloxías do pensamento histórico e do pensamento xeográfico. - As fontes históricas como base para a construción do coñecemento sobre o pasado contemporáneo. Contraste entre interpretacións de historiadores. - A transformación política dos seres humanos: da servidume á cidadanía. Transicións, revolucións e resistencias: permanencias e cambios na época contemporánea. A conquista dos dereitos individuais e colectivos na época contemporánea. Orixe, evolución e adaptación dos sistemas liberais en España e no mundo a través das fontes. - A chegada a España dunha nova dinastía, uniformismo e reformismo borbónico. Crise do Antigo Réxime en España e Galicia ata 1814. O reformismo ilustrado en Galicia. - A industrialización en Europa, España e Galicia. Transicións, revolucións, permanencias e cambios na nova orde mundial. Nacemento dunha nova sociedade. - O nacemento das novas expresións artísticas e culturais ata a metade do século XIX e a súa relación coas artes clásicas. A personalidade independente de Goya. Respecto e conservación do patrimonio material e inmaterial. - Organización política das sociedades. Ordenamento normativo autonómico, constitucional e supranacional como garante do desenvolvemento de dereitos e liberdades para o exercicio da cidadanía. Cidadanía europea e cosmopolita. - O patrimonio como ben e como recurso. Posta en valor, difusión e xestión da riqueza patrimonial. - A transformación humana do territorio e a distribución desigual dos recursos e do traballo. Evolución dos sistemas económicos, dos ciclos demográficos, dos modos de vida e dos modelos de organización social. A loita polos dereitos laborais e sociais: o estado do benestar.

4.1. Concrecións metodolóxicas

As liñas de actuación metodolóxica no proceso de ensino e aprendizaxe da materia de Xeografía e Historia que permitan o logro dos obxectivos e unha adecuada adquisición das competencias poden xirar sobre as seguintes propostas.

Trátase de que o alumnado adquira o coñecemento dos feitos e fenómenos xeográficos e históricos nun sentido amplo permitindo relacionalos entre si e detectar as repercusións que estes tiveron no seu momento e aínda teñen no presente.

A organización dos saberes de xeografía e historia, a súa programación e secuenciación poden abordarse desde unha perspectiva cronolóxica ou máis transversal, en función dos obxectivos didácticos e as situacións de aprendizaxe propostas, incidindo na contextualización histórica e xeográfica desde un enfoque multicausal e desde unha perspectiva de estudo comparado. Para iso, pódense priorizar contidos e ir ao esencial para poder traballalos dun xeito operativo, práctico e comprensible.

O papel estrutural dos procesos e contidos diversos, que incorpora campos temáticos, recursos e procedementos de diferentes áreas de coñecemento, confire a esta materia un papel central á hora de establecer estratexias interdisciplinares como o traballo por proxectos incluso ao longo dos catro cursos da etapa, isto permitirá que o alumnado perciba a aprendizaxe dende unha perspectiva conxunta, relacional e global evitando unha visión compartimentada das materias.

O interese aumentará ao ver a aplicación das aprendizaxes, polo tanto, é conveniente contextualizalas e conectalas cos problemas actuais e retos do presente, dende unha perspectiva interpretativa do tempo e comprensiva do espazo, xa que facilita dotar aos contidos de funcionalidade, interese e utilidade para o alumnado e permite crear escenarios diversos nos que desenvolver iniciativas e proxectos en situacións reais para ir propiciando que vaian participando e comprometéndose coa contorna e a comunidade.

O desenvolvemento das competencias son o eixe vertebrador da didáctica docente, por tal motivo, o enfoque metodolóxico das clases combina o compoñente teórico e o práctico, poñendo ao alumnado no reto de resolver as tarefas que se lle propoñen seguindo a máxima de que se aprende facendo. Unha vantaxe da Xeografía e Historia é que o alumando adoita a ter coñecementos previos por experiencias vividas, polo que é preciso aproveitalas para favorecer que siga construíndo a súa aprendizaxe actuando o profesorado de guía e propiciador do progreso dos saberes.

Por suposto, é recomendable establecer unha diversificación dos itinerarios de aprendizaxes, así como a aplicación de criterios de flexibilidade que permitan poñer en acción propostas e iniciativas educativas que favorezan a inclusión. Isto favorecerá a motivación e a participación activa do alumnado e detectar os progresos individuais e grupais sen fixarse só nos resultados. En relación a isto, o profesorado poderá facer emprego de distintos métodos que teñan en conta os diferentes ritmos de aprendizaxe do alumnado e que favorezan a capacidade de aprender por si mesmos, o que vai permitir reforzar a autonomía, a reflexión e a responsabilidade. Diversificar metodoloxías, ademais de romper coa rutina, vai axudar a que a persoa docente teña maior perspectiva de coñecemento do alumnado nas diferentes facetas e detectar as dificultades de aprendizaxe que aparezan e, se fora o caso, poñer en práctica os mecanismos de reforzo axeitados (discriminando tarefas, regulando a esixencia, proponñendo alternativas...)

Tamén é conveniente o uso de estratexias para traballar transversalmente a comprensión lectora, a expresión oral e escrita, a comunicación audiovisual, a competencia dixital, o fomento da creatividade, do espírito científico e do emprendemento.

Outro aspecto a ter en conta son as dinámicas de grupo xa que a aprendizaxe entre iguais é moi efectiva. Poden propoñerse tarefas a desenvolver de xeito individual, en pequeno grupo ou gran grupo buscando o maior rendemento do alumnado e unha maior interacción entre eles a través de técnicas cooperativas. Posteriormente, coa posta en común do traballado estableceríase un diálogo moi enriquecedor para a comprensión dos contidos, levando a cabo estratexias de autoavaliación e metacognición.

O emprego de estratexias como a formulación de interrogantes, tormenta de ideas, debates, recreación de feitos, asembleas, entre outras.... facilitan o intercambio de información, o desenvolvemento crítico e a creación dun criterio persoal ou xuízo de valor que conduce á madurez e desenvolvemento dos/as estudantes.

Así pois, a innovación, o deseño, a actividade, a creatividade son características a contemplar nos métodos que se aplican na aula escapando das clases exclusivamente expositivas que non permiten coñecer as capacidades reais do alumnado, as habilidades, destrezas e intereses.

Doutro lado, cómpre subliñar que o decreto galego fomenta a aprendizaxe en competencias conforme ao disposto na Orde ECD/65/2015, que no anexo II establece orientacións para potenciar a motivación pola aprendizaxe de competencias baseadas en estratexias metodolóxicas activas e contextualizadas. As metodoloxías activas han de apoiarse en estruturas de aprendizaxe cooperativa, de forma que, a través da resolución conxunta das tarefas, os membros do grupo comezan as estratexias utilizadas polos seus compañeiros e poidan aplicalas a situacións

similares. Quixemos incorporar no noso proxecto de departamento algunhas delas como: o Portfolio, a Aprendizaxe Baseada en Proxectos (ABP), a potenciación do uso das NTICs ou a elaboración de estratexias coordinadas entre docentes de distintas especialidades dentro dalgún proxecto interdisciplinar.

Na contorna de metodoloxías que priman a actividade do alumnado destaca, sobre todas elas, a Aprendizaxe Baseada en proxectos (ABP), tamén PBL, Problem/Project Based Learning. Estamos a referirnos a unha estratexia metodolóxica na que se organiza aos estudantes en grupos cooperativos para que desenvolvan proxectos ou resolvan problemas baseados en situacións reais. Unha metodoloxía que, apoiándose no traballo cooperativo, a procura de información e a presentación e difusión dos traballos elaborados, pon o foco no alumnado, ao cal se lle concede autonomía e capacidade de decisión, situando ao docente no lugar de guía e acompañante na aprendizaxe.

Neste novo marco metodolóxico, a ABP sitúase como un instrumento pedagóxico relevante, permitindo ao alumnado entender que os contidos das materias de ciencias sociais non son contidos pechados, nin listaxes de acontecementos ou de localizacións incluídos nos plans de estudo para memorizalos. Os contidos das nosas materias pódense descubrir, serven para dar respostas a interrogantes e problemas, explican fenómenos, facilitánnos a comprensión da nosa contorna e impúlsannos a propoñer alternativas. Máis aínda, o traballo por proxectos axuda a pensar que os coñecementos que achegan a historia, a xeografía e arte contribúen a formar persoas que sintan curiosidade por entender de maneira crítica a realidade na que viven.

A través da ABP abórdase dunha maneira eficaz o desenvolvemento de competencias no alumnado. Ademais da competencia cidadá (CC), trabállase a competencia dixital (CD), posto que a procura de datos require coñecer formas de indagar información na internet; e tamén porque as formas de presentación da información que se traballaron implican o coñecemento de diversos soportes. Así mesmo, a ABP favorece as dúas competencias máis complexas de desenvolver: a de aprender a aprender (CPSAA) e a de autonomía e iniciativa persoal (CE).

En Ciencias Sociais temos unha gran vantaxe respecto doutras materias á hora de implementar este tipo de metodoloxías: os contidos que impartimos tentan axudar a comprender a realidade social, e esta non só pode resultar motivadora en si mesma, senón que ademais permite analizar o presente e que os rapaces se formulen preguntas sobre o pasado. Expor un proxecto supón abordar unha temática a través de interrogantes que poidan motivar ao alumnado.

- En primeiro lugar, hai que atopar unha temática motivadora, ou ben elixir unha temática e presentala de maneira motivadora. Unha noticia de prensa podería servir de detonante, aínda que hai discusión respecto disto entre os especialistas: algúns autores/as sinalan que a elección do tema debe ser inducida polo docente, mentres que outros/as consideran que nese caso deixaría de ser unha aprendizaxe por proxectos e sosteñen que a elección debería ser totalmente libre. Na nosa opinión, cremos que habería que considerar a posibilidade de que o docente incite e motive cara a unha temática concreta, porque se trata de desenvolver o currículo, e o acomodo dos contidos e competencias a este é básico.

- Un aspecto central desta experiencia educativa é decidir cal vai ser o produto final: organizar unha campaña publicitaria, crear unha web, asinar un vídeo, montar unha exposición..., todo dependerá do nivel educativo. O produto debe ser de calidade, pero o máis importante é o proceso que leva á súa elaboración. É entón cando os alumnos elixen que aspectos queren traballar. Neste momento acórdase como e que se vai a avaliar, tanto a actividade no grupo como a individual. A elaboración dunha rúbrica pode facilitar e aclarar ante todos a tarefa.

- Despois acórdase o plan de traballo e que tarefas desenvólvense en cada sesión, así como a procura de información, a súa recompilación e a estrutura para a súa presentación. Así mesmo, tamén debe limitarse temporalmente o proxecto.

- A continuación, organízanse as exposicións de cada grupo, cuxas presentacións poden apoiarse en murais, ou en wikis ou blogs, para que os demais grupos poidan elaborar unha síntese. É o momento de acordar como se fai o traballo conxunto final e que responsabilidades adquire cada participante. Por último, ten lugar a súa presentación pública: ao resto do colexio, ás familias, ao concello, a unha ONG que se ocupa da nosa temática... Isto é importante, pero o é tanto como o proceso que se seguiu para o seu desenvolvemento e as aprendizaxes que xerou.

4.2. Materiais e recursos didácticos

Denominación
Material interactivo elaborado pola persoa docente
Apuntamentos da materia elaborados pola persoa docente

Aula Virtual da materia
Ferramentas, recursos dixitais e material audiovisual
Caderno ou cartafol de traballo do alumnado (portfolio)
Libros de texto como material de consulta
Novelas históricas, novelas gráficas, comics...
Prensa
Cine, documentais

Hoxe en día contamos cunha grande diversidade de recursos pedagóxicos para cada momento didáctico ou metodolóxico a empregar.

Os libros de texto seguen a ser un importante apoio para o profesorado e para o alumnado como material de consulta, aclaratorio ou complementario. Nesta caso, os libros de texto da materia extraeranse do banco de recursos do centro ou da biblioteca. Ademais, consideramos que estes non deben determinar a función da persoa docente nin a súa metodoloxía, así o profesorado, como profesional que é, determinará e xestionará o seu uso. Empregaranse de xeito prioritario os materiais elaborados pola persoa docente, mellor acomodados ás oportunidades que se presentan na aula, a través do cal pode facer propostas de traballo (visualizar vídeos, realizar actividades interactivas...) que enriquezan a didáctica.

Logo están os recursos que se ofrecen a través da Aula Virtual que poden realizarse e entregarse a través da plataforma. Así mesmo a Aula Virtual permite á persoa docente desenñar diferentes tipos de tarefas avaliábeis, e comunicarse co alumnado, ademais de incluír numerosos recursos e ferramentas dixitais.

As novelas históricas, entre outros libros de lectura, adoitan ser atractivas para recrear feitos históricos e poden lerse na súa totalidade ou algunha capítulo destacable.

Pode dispoñerse de Xogos de mesa -ou xogos interactivos- de feitos históricos para ser empregados nalgunha ocasión.

En definitiva, deben empregarse diferentes materiais didácticos coa finalidade de diversificar non só a metodoloxía didáctica senón tamén a aprendizaxe individual.

Hoxe en día o manexo das Tecnoloxías da Aprendizaxe e da Comunicación (TAC) son necesarias, pois ofrecen moitas vantaxes. Con todo, a persoa docente será selectiva no seu emprego e transmitirá ao alumnado a necesidade do seu uso responsable.

É importante subliñar que o alumnado requirirá dun caderno de traballo ou portfolio onde plasmará as tarefas de xeito ordenado e boa presentación. Dito caderno ou cartafol será unha mostra máis do traballo de cada estudante e do seu progreso.

O portfolio é un instrumento para o desenvolvemento e avaliación educativa, que consiste na achega de producións de diferente índole por parte do estudante a través das cales se poden xulgar os seus logros ou resultados de aprendizaxe no marco do desenvolvemento dunha materia de estudo. Consiste na recompilación e selección persoal de materiais escolares, de todos os documentos xerados no proceso educativo como son: exercicios corrixidos, esquemas, resumos, anotacións, pero tamén reflexións ou valoracións sobre contidos, memorias facilitadas polo docente, traballos realizados polo estudante e revisados polo docente, exames, corrección e/ou rúbricas de exames... nunha organización e elaboración autónoma, reveladora por iso da súa aprendizaxe, onde poderemos apreciar carencias e virtudes que habitualmente escápanse na aula.

O portfolio do estudante debe contemplar, polo tanto, todas e cada unha das actividades que realizan no transcurso do curso académico, traballos de clase, lecturas comprensivas, actividades adicionais como exames escritos e todo tipo de material que tanto profesorado como alumnado agreguen para a comprensión de contidos. Estes elementos permitirán xulgar os logros da aprendizaxe por parte dos estudantes nas nosas materias de estudo.

O departamento de Xeografía e Historia propón a elaboración, en paralelo co caderno de traballo do estudante, do portfolio virtual a través de Google Drive. As razóns de uso desta ferramenta dixital para este labor son: a súa facilidade de uso e rexistro a través dun correo Gmail, a súa capacidade de almacenamento de balde de ata 15 GB, a súa interconexión con outros servizos como YouTube, GeoGebra, Kaizena, etc; o almacenamento de arquivos de formatos ilimitados, de gran utilidade para arquivar todo tipo de materiais en distintos formatos (vídeos, sons, presentacións...); a posibilidade ademais de compartir os contidos con outros usuarios, os cales dependendo do permiso poderán soamente visualizar o contido ou modificalo; e por último, e de gran importancia para a aprendizaxe baseada en proxectos ou a aprendizaxe autónoma do alumno, Google Drive vén equipado cun conxunto de ferramentas proporcionadas pola propia Google como: documentos de Google, follas de cálculo, presentacións,

formularios, debuxos ou mapas.

Inicialmente capacitaremos aos estudantes sobre a creación do portfolio virtual en Google Drive, explicando o seu funcionamento e principais prestacións, para a continuación explicar a súa organización:

- Cartafol do alumno ou alumna: nome completo e curso.
- Cartafol de tarefas: neste directorio estarán todas as tarefas enviadas aos estudantes no transcurso do curso. Unha das vantaxes da plataforma Google Drive é a facilidade de almacenar calquera tipo de documentos, como pdf, xlsx, pptx, mp4, mp3, pnj, etc.
- Cartafol de material didáctico: material utilizado polo alumnado na consecución de tarefas e asimilación de contidos da materia.
- Cartafol de prácticas na clase: recóllense todas as actividades realizadas e material de estudo en orde cronolóxica e en subcarpetas por unidades didácticas.
- Cartafol de información: Información formal da materia como a presentación, índice de contidos, instrumentos de avaliación...
- O portfolio do estudante será avaliado, seguindo as pautas de valoración que expoñemos no apartado de avaliación da presente programación. Este proceso realízase dunha forma áxil e precisa, xa que o estudante unicamente debe compartir o seu portfolio virtual á conta do docente, que terá acceso total ao directorio do estudante e poderá revisar dunha maneira adecuada cada unha das actividades realizadas polos estudantes no transcurso do curso.

5.1. Procedemento para a avaliación inicial

Ao comezo de curso realizarase unha proba diagnóstica inicial co fin de detectar o nivel de competencia e a capacidade dos/das alumnos e alumnas. Así mesmo permitirá valorar as diferenzas académicas do alumnado para, en consecuencia, poder establecer as medidas oportunas para atender á diversidade que nos atopamos na aula.

Esta proba servirá para promover a autoconciencia do estudante acerca de que (non) sabe, que se dispoñen a estudar, e de que aspectos que xa coñece lle van a servir para aprehendelo. Dita avaliación inicial consistirá en tarefas de diferente índole. Pode consistir nunha actividade formal ou un discurso interactivo, que deberá ter como eixe vertebrador as Competencias Clave (CC), así como os coñecementos nucleares e as destrezas instrumentais básicas da materia -maís que baseada en contidos ou conceptos básicos de cada curso-, non só pola súa pertinencia didáctica, senón tamén para que o alumnado comprenda e acepte a necesidade do adestramento en determinado tipo de actividades que lle axudará a mellorar os seus coñecementos e destrezas (comprensión lectora, comunicación eficaz, selección e tratamento da información a partir de fontes textuais, gráficas e audiovisuais, pensamento crítico, etc).

Así mesmo, poderanse incluír ao comezo de cada tema tarefas que poidan ofrecer información diagnóstica respecto dos coñecementos previos do alumnado. Unha das vantaxes da avaliación diagnóstica deste tipo é a de ofrecer información sobre a predisposición do alumnado cara os temas que se van traballar, permitindo así para cada unidade concretar os contidos que suscitan maior interese ou que se descoñecen totalmente. Ademais dá pe a definir a didáctica e a metodoloxía para abordar a unidade. Outro aspecto importante destas probas diagnósticas é que permiten detectar as confusións e incorreccións que os/as estudantes teñen sobre os contidos a tratar e que van precisar aclaración e rectificación.

Por último, puntualizar que ditas tarefas ou probas iniciais poden ser valoradas numericamente, o mesmo que calquera outra actividade da unidade, formando parte así do cómputo de cálculo da cualificación do alumnado.

5.2. Criterios de cualificación e recuperación

Pesos dos instrumentos de avaliación por UD:

Unidade didáctica	UD 1	UD 2	UD 3	Total
Peso UD/ Tipo Ins.	25	35	40	100
Táboa de indicadores	100	100	100	100

Cráterios de cualificaci3n:

A avaliaci3n do curso establececese segundo o proceso de avaliaci3n continua e criterios de ponderaci3n a varios niveis. Por unha banda, establececese unha ponderaci3n por unidades didácticas, de tal xeito que cada unha delas ten un peso específico no global do curso. Por outra banda, os instrumentos de avaliaci3n reíxense por uns criterios de puntuaci3n e así mesmo de ponderaci3n.

Ao tratarse dunha avaliaci3n continua, a cualificaci3n final resultará da media das tres avaliaci3ns parciais, matizando a ponderaci3n diferente en cada unha pola distribuci3n crecente do seu peso ao longo do curso, nunha progresi3n de 25% na 1a avaliaci3n, 35% na 2a avaliaci3n e 40% na terceira avaliaci3n e avaliaci3n final.

O primeiro curso da ESO distribúe os C.A. en 3 U.D. En cada unidade didáctica estableceuse o peso que se lle outorga a cada Criterio de Avaliación (C.A.) resultando que:

- a proba competencial, que poderá ser unha ou varias por avaliación e poderá ter un formato escrito, telemático ou en forma de proxecto, suma o 40% da nota total da unidade didáctica (40 puntos de 100).
- as probas de contidos, que poderán ser dúas ou tres por avaliación, suman un 30% da nota total da unidade didáctica (30 puntos de 100).
- e a dinámica de aprendizaxe do alumnado, que inclúe un ou dous comentarios históricos e/ou de xeografía por avaliación, as tarefas elaboradas na aula, proxectos, valoración do portfolio, etc. suma outro 30% da nota total da unidade didáctica (30 puntos de 100).

A Orde ECD/65/2015, do 21 de xaneiro, pola que se describen as relacións entre as competencias, os contidos e os criterios de avaliación da educación primaria, a educación secundaria obrigatoria e o bacharelato, establece no artigo 7 a obrigatoriedade de considerar o grao de dominio das competencias do alumnado tanto na avaliación continua como nas avaliacións finais de cada etapa educativa. Esta debe estar integrada coa avaliación do contido, pois ser competente sup3n «mobilizar os coñecementos, destrezas, actitudes e valores para dar resposta ás situacións formuladas, dotar de funcionalidade as aprendizaxes e aplicar o que se aprende desde unha formulación integradora». Á suá vez, no anexo I desta Orde, ábrese a posibilidade de medir os niveis de desempeño das competencias a traves de indicadores de logro, tales como ruíbricas ou escalas de avaliación. Neste senso, ao incluír na práctica de aula unha maior variedade de instrumentos de avaliación que a que ofrece esta plataforma no momento presente, todos os C.A. incorporan como instrumentos de avaliación as táboas de indicadores, que se usarán tanto para avaliar as probas competenciais, como as tarefas elaboradas polo alumnado, presentacións, os proxectos, o portfolio, entendendo este instrumento de forma ampla, dende listas de cotexo ou de verificación a ruíbricas, ambas fundamentadas nos descritores operativos das competencias.

As probas de carácter competencial terán como finalidade a demostración dos coñecementos e destrezas adquiridos a partir da identificación, análise e interpretación de diversas fontes, ponendo en práctica as competencias e metodoloxías propias das Ciencias Sociais. Atendendo á dimensión formativa e ética da materia, consideramos fundamental a aprendizaxe de pautas para a lectura e interpretación de fontes históricas, artísticas e xeográficas, así como a formación dun pensamento crítico propio. Basearase, por tanto, na adquisición dos coñecementos nucleares, das destrezas instrumentais básicas do ámbito e da materia, e das competencias clave.

- A/s proba/s global de cada avaliación incluíraí os contidos impartidos dende o comezo do curso ata o momento de realización da mesma.
- Teranse en conta os mínimos exixibles e as aprendizaxes imprescindibles, seleccionados a partir dos criterios de avaliación da materia
- O/a estudante deberá acadar unha puntuación mínima de 1,4 puntos (35% da nota total da proba competencial) para facer media nas avaliacións coas probas de contidos.
- Na cualificación das respostas das probas competenciais teranse en conta, entre outros, os descritores operativos das Competencias Clave correspondentes cos obxectivos a acadar, outorgando especial importancia á Competencia en Comunicación Lingüística (CCL) e á Competencia Cidadá (CC).

Coas probas de contidos, atendendo á dimensión histórica da materia, pretendemos que o alumnado asimile os datos e feitos históricos básicos e os coñecementos nucleares propios de cada curso, que se avaliarán mediante probas escritas e/ou telemáticas de resposta curta e/ou tipo test, tanto de resposta simple como múltiple.

- Os contidos das probas serán seleccionados a partir dos criterios de avaliación, dando prioridade aos contidos mínimos exixibles.
  - Respecto á cualificación das preguntas de tipo test ou de resposta curta, cada resposta errada restará a metade da puntuación asignada a cada unha das respostas correctas, mentres que as preguntas non contestadas non se puntuarán.
  - O/a estudante deberá acadar unha cualificación mínima de 1,05 puntos (o 35% da nota total das probas de contidos) para facer media nas avaliacións coa proba global competencial.
- Dinámica de aprendizaxe do alumnado. Ao tratarse dunha avaliación continua, observarase e valorarase de forma moi especial o traballo continuo (diña a diña), teñendo en conta a hora de cualificar ao alumnado, dende o comezo do curso, en todas as avaliacións.
- Puntuaranse as actividades a realizar tanto na clase como aquelas propostas para a súa realización na casa, cun mínimo de catro revisións por avaliación. A/o docente deberá prever para cada unha destas actividades as destrezas e competencias que o alumnado porá en práctica en cada unha delas. A puntuación deste traballo diario leva implícita a valoración da participación activa do alumnado na aula cando as actividades ou postas en común así o requiran, así como o cumprimento coas datas propostas para a entrega das tarefas.
  - Na puntuación da dinámica de traballo do alumnado contemplarase a progresión da aprendizaxe a través da cualificación dos seus desempeños a respecto dos indicadores de logro dos descritores operativos correspondentes ás Competencias Clave, especialmente a través da elaboración e entrega con carácter obrigatorio dun ou varios comentarios de historia e/ou de xeografía en cada avaliación.
  - Ligado a esta valoración da dinámica de traballo diaria do alumnado, poderase levar a cabo a revisión do seu caderno e/ou portfolio, co fin de comprobar o seguimento dos contidos, a súa corrección, a inclusión de anotacións significativas sobre información relevante aportada polo/a profesor/a de cara ás probas, os criterios de presentación que permitan un adecuado estudo ao alumno ou alumna; así como para detectar posibles dificultades que estean a interferir no seu proceso de aprendizaxe. Para acadar este obxectivo contéñanse tarefas de autoavaliación e metacognición de xeito pautado que permitiran á persoa docente comprobar as correccións dos erros, mellora na asimilación dos contidos, así como a autonomía e responsabilidade coa súa propia aprendizaxe por parte do alumnado.
  - Proxecto/s individuais ou colectivos. Durante as avaliacións poderase propondér o desenvolvemento dun ou varios proxectos de investigación, recompilación ou interpretación, individual e/ou colaborativo. Cando estes proxectos se desenvolvan en grupo, será obxecto de avaliación, entre outros requisitos, o desempeño cooperativo do alumnado.
  - Lectura de libro/s. Dentro das actividades a desenvolver por parte do alumnado, o profesor ou profesora da materia poderá propondér a lectura dun ou varios libros, que será/n puntuado/s mediante a realización dunha proba específica -escrita, oral ou coa presentación dun proxecto- baseada na comprensión lectora do mesmo.

A nota da avaliación será o resultado de:

$$\text{Nota avaliación} = [(\text{Nota da proba/s competencial} \times 40) + (\text{Nota das probas de contidos} \times 30) + (\text{Nota tarefas da dinámica de aprendizaxe} \times 30)] / 100.$$

Unha vez realizadas as operacións, aplicarase ás cualificacións aprobadas, é dicir, que teñan como resultado 5 ou máis puntos, o redondeo tendo en conta que cando o decimal é superior a 6 o redondeo irá á alza e, pola contra, se é inferior, irá á baixa. A avaliación estará aprobada cando a cualificación sexa 5 ou superior. Se o docente observa que o alumno ou alumna aprobou a avaliación pero ten algunha parte ou tema pouco afianzado, poderá ponle algun traballo de reforzo. No caso de resultar unha avaliación negativa levarase a cabo un plan de recuperación. No caso de que a cualificación final da avaliación sexa menor de 5 puntos -é dicir, suspensión non se redondearán os decimais para acadar o aprobado (por exemplo, se un alumno/a obteña como cualificación final un 4,75 non se redondeará a cifra para acadar o 5).

Para a cualificación final de curso terase en conta o peso porcentual ou ponderado que se lle aplicou ás unidades de cada avaliación, polo tanto será o resultado de:

$$\text{Nota final} = [(\text{Nota 1a aval.} \times 25) + (\text{Nota 2a aval.} \times 35) + (\text{Nota 3a aval.} \times 40)] / 100.$$

Se o resultado final non chega a un 5 o/a alumno/a terá que presentarse a unha proba extraordinaria en xunzo dos contidos das tres avaliacións. Consistirá nun exame final no que se poderá examinar todos os criterios de avaliación de todas as unidades didácticas. Novamente, a cualificación deberá ser superior a 5 (nunha escala de 1-10) para ter a materia aprobada, en caso contrario quedará pendente e, en canto ao redondeo, aplicarázelle o establecido para as avaliacións.

Criterios de recuperación:

Ao tratarse de avaliación continua o alumnado poderá recuperar os contidos e destrezas ao longo do curso, a través das probas realizadas nas distintas avaliacións, que contan cunha ponderación progresiva ata acadar o 40% na 3ª avaliación.

A persoa docente poderá establecer diferentes medidas de reforzo para o alumnado que non acade o aprobado: realizaraí retroalimentacións formativas específicas, aconsellaraí a cada estudante sobre técnicas de estudo apropiadas ao seu estilo de aprendizaxe e necesidades e poderá atribuír tarefas de reforzo de realización exclusiva na aula coas escadas e guías pertinentes para o apoio á dinámica de aprendizaxe.

Non se establecerán diferenzas significativas entre o alumnado en función de si reciben ou non axuda pedagóxica fóra do horario lectivo, desbotaíndose, por tanto, as tradicionais fichas ou cadernos con tarefas de reforzo para entregar.

5.3. Procedemento de seguimento, recuperación e avaliación das materias pendentes

O alumnado coa materia pendente será convocado ao inicio do curso para explicarlle o plan de recuperación. Esta consistirá en dúas partes

- a recuperación dos contidos mínimos do curso, que se avaliaraí de xeito trimestral cunha proba de resposta curta e/ou tipo test, tanto de resposta simple como múltiple. Os contidos das probas serán seleccionados a partir dos criterios de avaliación da materia, dando prioridade aos contidos mínimos exigibles. Respecto á cualificación das preguntas de tipo test ou de resposta curta, cada resposta errada restará a metade da puntuación asignada a cada unha das respostas correctas, mentres que as preguntas non contestadas non se puntuarán. As probas de contidos terán igualmente un carácter global.

- a adquisición das destrezas competenciais propias do curso a recuperar e da materia, baseadas nos descritores operativos das Competencias Clave ligadas aos correspondentes obxectivos. Estas, polo seu carácter continuo e fundamental para a progresión ao longo da etapa poderase avaliar mediante unha proba competencial de carácter global que terá lugar no último trimestre do curso. Esta proba competencial poderá materializarse en forma de proba escrita ou de proxecto.

A nota trimestral da materia pendente calcularase da seguinte forma:

- 1o trimestre: proba de contidos 100%
- 2o trimestre: proba de contidos 100%
- 3o trimestre: proba de contidos 40% e proba global competencial 60%

Polo tanto, a nota final de curso será resultado de:

Nota final de curso = $[(\text{Nota 1a aval.} \times 20) + (\text{Nota 2a aval.} \times 20) + (\text{Nota 3a aval.} \times 60)] / 100$.

No tocante á atención á diversidade, segundo o artigo 51o da Orde do 8 setembro 2021, establececese un plan de reforzo que será elaborado polo profesorado que imparte a materia que a alumna ou o alumno teñan pendente de superar, baixo as directrices do correspondente departamento didáctico e co coñecemento do profesorado titor, e terá como referentes os obxectivos da materia e a contribución á adquisición das competencias. Igualmente, será un plan que se adapte ás particularidades de cada alumna ou alumno destinatarios. O departamento didáctico velará pola realización do plan por parte dos estudantes receptores.

6. Medidas de atención á diversidade

As medidas de atención á diversidade danse en dous niveis:

Para o alumnado con dificultades de aprendizaxe levarase a cabo un traballo de reforzo e recuperación cunha proposta de material de traballo adaptado para facerllo máis comprensible. Deste xeito o alumnado con dificultades pode decatarse dos seus logros e automotivarse máis.

Ao alumnado de altas capacidades proporcionaránselle tarefas de ampliación e afondamento. Ditas actividades poden ir sendo cada vez máis complexas segundo as necesidades pero sempre terán un componente motivador para evitar que dito alumnado decaia no seu esforzo.

Formularanse medidas de reforzo tanto para o alumnado avantaxado como para o que teña dificultades, de acordo coas súas necesidades concretas. En función destas, adaptaremos a metodoloxía (traballo cooperativo, reforzo individual...) de forma que a persoa docente poida atender a ritmos, capacidades e niveis diferentes, favorecendo así que o alumnado acade un nivel mínimo nas súas capacidades lingüísticas e sociais. O material a empregar será elaborado pola persoa docente ou polo persoal de apoio na aula, co asesoramento do Departamento de Orientación.

7.1. Concreción dos elementos transversais

	UD 1	UD 2	UD 3
ET.1 - Educación cívico-social.	X	X	X
ET.2 - Educación ambiental.	X	X	
ET.3 - Educación para a igualdade.	X	X	X
ET.4 - Emprendemento.		X	
ET.5 - Comprensión lectora, oral e escrita.	X	X	X
ET.6 - Obxectivos do Desenvolvemento Sostible.		X	
ET.7 - Educación para a paz	X	X	
ET.8 - Educación para o consumidor	X	X	

Observacións:

Serán traballados todos os elementos transversais, en especial a comprensión lectora e a expresión oral e escrita pois o alumnado vai ter que ler en diferentes formatos e redactar resumos, opinións, textos, comentarios xeográficos e históricos, etc.

Así mesmo, a comunicación audiovisual dun xeito responsable será aproveitada en todas as unidades pois servirá de apoio á práctica docente.

O resto dos elementos transversais tamén serán abordados en maior ou menor medida en case todas as unidades. No tocante á comunicación terá un maior peso nas unidades que promovan o debate.

O emprendemento tamén se considera importante por canto se pretende que o alumnado realice propostas e promova unha actitude proactiva e participativa.

Importante na materia de Xeografía e Historia é a Educación cívica e constitucional, así como a educación a prol da igual, que tamén será un tema que pode retomarse en todas as unidades non só como tema a dar senón tamén como actitude do alumnado na aula de respecto, tolerancia nos traballos, debates, etc.

7.2. Actividades complementarias

Actividade	Descrición	1º trim.	2º trim.	3º trim.
Visitas a exposicións e museos	Complementaria	X	X	
Asistencia a charlas	Complementaria	X	X	X
Excursións de interese didáctico	Complementaria			X
Roteiros didácticos	Complementaria			X
Proxección de cine de interese para a materia	Complementaria		X	X

Actividade	Descrición	1º trim.	2º trim.	3º trim.
Asistencia a representacións teatrais	Complementaria		X	X

Observacións:

Todas as actividades complementarias axudan a potenciar a motivación, a comprensión e a aprendizaxe do alumnado así como a saída da rutina.

Permiten afondar nos contidos do currículo e comprobar a súa aplicación real.

A nivel persoal, facilitan a socialización do alumnado, desenvolver a súa creatividade e descubrir as súas habilidades fóra do ámbito escolar.

Agora ben, é preciso que estas sexan escollidas adecuadamente, sexan motivadoras e se adapten ao nivel de comprensión do alumnado.

Establecécese tres fases para a preparación e desenvolvemento destas actividades:

-Unha primeira fase previa que consiste na preparación do alumnado. Nela dáse lle información do tema e propóñense tarefas para desenvolver durante a actividade.

-Unha segunda fase ou fase central consistente na actividade propiamente dita durante a cal o alumnado debera coller datos e información.

-Xa na aula unha terceira fase de feed-back para comprobar o resultado da experiencia.

8.1. Procedemento para avaliar o proceso do ensino e a práctica docente cos seus indicadores de logro

Indicadores de logro
Adecuación da programación didáctica e da súa propia planificación ao longo do curso académico
Avalía e xulga en función dos criterios da programación
Aplica criterios de avaliación coñecidos e claros
Valoración xeral da materia.
Os obxectivos didácticos están ben formulados.
A selección e temporalización dos contidos e actividades foi axustada
Os criterios de avaliación e cualificación foron claros.
A temporalización foi adecuada.
Os criterios de cualificación foron axustados.

Metodoloxía empregada
Demostra coñecemento da materia
Planifica leccións, ensina e avalía
Emprega variedade de recursos
É ordenado nas explicacións
Explica con claridade
É innovador/a
Revisa a realización das tarefas propostas
Os contidos e actividades relacionáronse cos interese do alumnado.
As actividades foron variadas e motivadoras.
Realizouse a avaliación inicial
Empregáronse diferentes instrumentos de avaliación.
Organización xeral da aula e o aproveitamento dos recursos
Sabe dirixir a clases
Cumpriu co horario de clase
Medidas de atención á diversidade
Motiva ao alumnado
Ofrece oportunidades de recuperación
Resolve dúbidas
Valora o esforzo
Clima de traballo na aula
Crea ambiente de aprendizaxe

Descrición:

O profesorado debe someterse á avaliación do seu proceso de ensino e práctica docente.

En canto á práctica docente, esta realizarase por medio de enquisas e ruíbricas que contén unha escala de valoración e que xiran entorno a "sabe", "sabe ser", "sabe facer que" e "sabe como facer", e dicir, sobre coñecementos, motivación, metodoloxía, avaliación, puntualidade e xestión da aula.

Este cuestionario será proporcionado ao alumnado ao final de cada avaliación ou ao remate do curso. O balance dos resultados vai permitir reconsiderar determinadas actuacións e reformular a programación e a metodoloxía.

Igual de importante é avaliar o proceso do ensino para o cal dispónse dun cuestionario de autoavaliación cos indicadores de logro puntuables nunha escala de 1 a 10. O cuestionario versa sobre a programación (obxectivos, contidos e temporalización, criterios de avaliación e programación). Sobre o desenvolvemento da programación (contidos, actividades, distribución do tempo, recursos..) e sobre a avaliación (se houbo avaliación inicial, instrumentos axeitados, criterios de cualificación xustos...)

8.2. Procedemento de seguimento, avaliación e propostas de mellora

O profesorado realizará de xeito continuo o seguimento da programación atendendo á súa temporalización, criterios establecidos de avaliación, contidos a impartir, metodoloxía, etc....todo isto coa finalidade de ir axustando e incluso modificando aqueles aspectos didácticos que crea convenientes para que dita programación resulte máis real, aplicable e operativa.

Farase un seguimento da programación e da práctica docente a través da aplicación Proens e este realizarase por avaliación trimestral recolleándose datos sobre a temporalización, os axustes dos Criterios de Avaliación, os instrumentos de avaliación, a ponderación dos mesmos, etc.. Todos estes datos xunto cos referidos a contidos, metodoloxía, avaliación, etc., serán valorados indicando as posibles razóns das dificultades do desenvolvemento da programación (polo clima da aula, recursos, diversidade de alumnado, etc.) e toda esta información recollerase nas actas do departamento.

Para a avaliación do proceso de ensino, empregaranse os indicadores de logro recollidos na programación para ver se efectivamente se están cumprindo.

Finalmente, nas memorias de final de curso aparecerán recollidas as propostas de mellora se fosen necesarias para poñer en práctica nos cursos sucesivos procurando ir axustándose ao máximo á realidade e á temporalidade.

9. Outros apartados